

**WILHELM ANDERSSON OCH HANS FRUKTODLINGAR
PÅ REPELYCKE**

samt

NÅGRA MINNESBILDER KRING LOGEN NILS ERICSON

Artiklar från sid. 38-41 i jubileumsskriften

**VÄSTRA TUNHEMS
HEMBYGDSFÖRENING
1936-1986**

50 ÅR

WILHELM ANDERSSON OCH HANS FRUKTODLINGAR PÅ REPELYCKE

Götaälvdalen har ett gynnsamt odlingsklimat. Det gäller särskilt i dess övre del området mellan älven och de båda bergen, Halle- och Hunneberg. Bergen ger där ett effektivt skydd mot nordanvindarna. Läget är så förmånligt att det beträffande odling klassas som klimatgrupp 11, som man normalt finner i Syd-sverige.

Just där, strax nedanför Halleberg ligger Repelycke gamla gård, där den 100-åriga huvudbyggnaden står kvar bland nybebyggelse. I omgivningen finns enstaka, starkt föråldrade fruktträd. Det är resterna av den stora fruktträdgård med många hundra träd, Västsveriges största sades det, som i slutet av 1800-talet planterades och byggdes upp av en enda, starkt växtintresserad man — Wilhelm Andersson. Fruktträdgården och dess skapare blev känd i trädgårdsintresserade kretsar över hela landet.

På Repelycke gård fanns 1860 en lovan-de skara barn — tre pojkar och en flicka. Den yngste av bröderna var Wilhelm (1856-1923), en snäll, kanske litet vek pojke med bra läshuvud och stort naturintresse. Men 1861 insjuknade barnen i en difteriepidemi, lillflickan och mellanpojken dog. Wilhelm var svårt sjuk men överlevde. När han var 13 år gick han i läroverket i Vänersborg. Då dog äldste brodern och Wilhelm stod plötsligt som ende arvinge till gården. Han gick ytterligare ett par år i läroverket, men efter andra

ring måste han sluta för att lära sig lantbruk och senare kunna sköta gården därhemma. Han var bokintresserad och vetgirig, skaffade böcker och tidskrifter. Bland hans efterlämnade böcker finns bl a "Naturlagarna för Växtnäringen eller Kemien tillämpad på landthushållning och Fysiologi" av Justus von Liebig, översatt av J Christersson (Örebro 1868).

Under 1880- och 90-talet utvecklades och fördjupades växtintresset vid sidan av det egentliga jordbruksarbetet. Han odlade, experimenterade och prövade grönsaker, bär och frukt i liten skala. Han knöt kontakter med plantskolor både inom och utom landet. 1890 gifte sig Wilhelm med en vacker norska, svägerska till vännen och skolkamraten, godsägaren och ombudsmannen Hans J Enhus på Kasen i Vänersborg. Fru Antonie var en viljestark och duktig hushållare, mycket skicklig i matlagning vilket kom väl till pass framöver.

Plantering av fruktträd

Vi vet inte hur diskussionerna gick mellan far och son men när fadern gick bort 1896 och Wilhelm Andersson var ensam ägare till gården började han med trädgårds- och fruktodling i stor skala. En skyddande granhäck planterades mot sydväst. En stor åker nedanför huvudbyggnaden lades igen och planterades med fruktträd. Bland de få efterlämnade pappren finns en plan över denna plantering med årtal och en förteckning över trädsorter. Så småningom blev det omfattande trädgårdsodlingar på alla sidor runt huvudbyggnaden med fruktträd, bärbuskar, grönsaksland, långa blomsterrabatter. Det avgränsades av hagtornshäckar. Från tillfartsvägen gick en lång allé av stora päronträd, i nordost fanns plommonodlingarna — mellan dem och boningshuset stod en lång rad bikupor. Strax intill fanns körsbärsträden och en del äppelträd. Söder och sydväst om boningshuset fanns äppelträdens huvudplanteringar.

Enligt Wilhelm Anderssons anteckningar planterades under 1896 och 1898 480 äppelträd och 197 päronträd. Därtill kom provplanteringar av enstaka sorter och alla plommon- och körsbärsträd. Vidare fanns på gården äldre äppel- och päronträd. 1897 står det i anteckningarna: "Okt. 22 afsändt till Stockholm 12 fat melon, 7 f gravenstein, 3 1/2 fat åkerö och 2 fat belfleur". "Esperens päron tycks va-

ra en utomordentligt god sort. Luise bon är ock god äfvensom Beurre de Charneuse. Björkås Bergamotten är äfven god och har sitt största värde derigenom att den håller sig så länge — till jul".

Från Mathiesen i Danmark inköptes och planterades våren 1898 färdiga äppelstammar: ett vardera av Signe Tillisch, Graastener Areskov, Dronning Louise af Danmark, Filippas Aeble. Av päron ett vardera av Brandyvin (ympat på qvitten), Clara Frijs, Saint Svirhin och ett körsbär: Früheste der Mark.

Det fanns vid denna tid flera plantskolor i landet, som sålde fruktträd, bl a en i Skövde, N P Andersson på Dunkehallar i Jönköping, Experimentalfältet i Stockholm m fl. Wilhelm Andersson var en kunning odlare, han drog själv upp respektive köpte vildstammar. På dessa ympades sedan fruktsorterna in, plantorna placerades i drivbänkar under en tid varefter de planterades ut. Hösten 1898 skrev han: "Okt 17 utplanterades från drifbänk: 45 st Kejsarinpäron å qvitten . . ." På våren samma år hade han ympat: 7 mars 230 st äppelstammar, 8 mars 210 st dito, 9 päronstammar, 23 mars 212 äppel- och päronstammar. Dessa ympades å vildstam eller bereddtes å "doucin", betr päronen ympades å vildstam, å hagtorn eller å qvitten.

Fruktodlarkurser

Vid sekelskiftet var det ännu inte vanligt med större frukt- och bärodlingar utom på ett par platser i Sydsverige och vid större slott och herresäten. För att utveckla den begränsade husbehovsodlingen grundades år 1900 **Sveriges Pomologiska förening**. Redan samma år blev Wilhelm Andersson medlem. Det bildades lokala fruktodlarkurser, som senare sammanslöt i länsförbund med Pomologiska föreningen som sammanhållande riksförbund. Inom Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps område bildades de första fruktodlareföreningarna år 1909. Dessa behövde kunniga trädskötare som kunde ge råd, skötsel och vård åt medlemmarnas trädgårdar. Några anslag till utbildningskurser fanns inte ännu. "Det kom därför särskilt väl till pass, då den framsynte och för saken så varmt intresserade, kunninge och uppoffrande förgrundsgestalten för svensk trädgårdsodling här i västra Sverige, Wilhelm Andersson, Repelycke, Vargön, erbjöd sig att ställa fruktträdgård, hus och hem till kur-

Wilhelm Andersson. 1890-talet.

sens förfogande utan någon ersättning”.

”Till dessa s k fruktodlarekurser hade intresserade trädgårdsägare tillträde. Den till Hunneberg då förlagda skogsskolans elever voro obligatoriskt självskrivna deltagare vid Repelycke-kurserna. Till Repelyckes förlades kurser åren 1910, 1912 och 1916. Fr o m 1912 fick dessa kurser regelbundet anslag av hushållningssällskapet.”¹

”Något lämpligare övningsfält fanns ej att tillgå, då Repelycke fruktträdgård omfattade flera hundra träd och var praktiskt taget västra Sveriges största fruktträdgård. Så var också ägaren riksbekant för sina insatser, sin kunnskap och sitt stora intresse för svensk fruktodling, även detta en tillgång för kursen.”²

När ett fruktodlareförbund i Norra Elfsborgs län bildades den 4 mars 1911 skedde det i samband med avslutandet av

en fruktodlarekurs på Repelycke 27/2 — 4/3. Wilhelm Andersson blev ledamot av interimsstyrelsen, 1912 styrelseledamot under 10 år framåt, han avgick 1921. Vid förhandlingarnas avslutande avtackades både han och hans maka. Det framgår att kurserna hade omkring 25 deltagare. Fru Antonie Andersson var väl värd ett tack också hon, som hyste och väl utspisade med ”frikostigt dukat bord” alla dessa människor. Från och med 1915 voro kurserna endast öppna för trädskötare.

Den första fruktpackningskursen, som ordnades genom förbundets försorg, hölls också den på Repelycke, i oktober 1915. Den hade 8 kvinnliga elever. En kommentar till den är överraskande för 1980-talets människor: ”Endast kvinnliga elever antogs till denna kurs, troligen för den mjukare handens skull eller var det kvinnans krav på att få tillträde till alla yrken”.

Uppskattning

Genom sitt trägna och tålmodiga arbete med sin trädgård och fruktodlingen kom Wilhelm Andersson att få många utmärkelser. Redan år 1900 en bronsmedalj vid Allmänna Nordiska trädgårdsutställningen i Malmö. En bronsmedalj blev det vid Linköpings Läns och Stofts Trädgårdsförenings trädgårdsutställning år 1906. ”Till W Andersson för välskött jordbruk d 17 juli 1912” är inskriptionen på en silvermedalj ”att bäras om halsen” i gul-svart-rött-vitt band utdelad av Elfsborgs Läns Norra Kongl Hushållningssällskap. Dessa finns nu bevarade, troligen blev det fler medaljer och diplom. År 1916, strax efter sin 60-årsdag, erhöll han genom Sveriges pomologiska förenings försorg, Kungl Patriotiska Sällskapets guldmedalj såsom belöning för ”Förtjänster om trädgårdsodling”.

Efter hans död 1923 fortsatte yngsta dottern Majken, som utbildats i trädgårdsodling, att i mån av krafter sköta om hans livsverk. Vid Trädgårdsutställningen och fruktmässan i Vänersborg 1926 fick Repelycke Trädgård hederspris och diplom för ”packad frukt”, 1:a prist med diplom för ”frukter odlade å kalljord” och 3:e pris för ”plommon”.

Epilog

I en ortstidning målades denna bild av Wilhelm Andersson efter hans bortgång: ”En sommardag på Repelycke, en vandring i Ditt sällskap bland grönska, blommor och träd var ägnad att öppna sinnet till lyssnande uppmärksamhet. Varje liten blomma, varje träd hade sin intressanta historia, tolkad av Dig. Med vilka ömma, förstående händer Du vände blommans kalk mot ljuset, och som Du kunde smeksamt fatta om trädets gren. Floras och Pomonas barn älskade Dig, ty Du förstod deras tysta bön om bistånd. Därför växte det så vackra blommor och frukter på Repelycke”.

I Sveriges pomologiska förenings årsbok 1924 tecknades hans minne kärvar av signaturen C J. ”Framstående jordbrukare skötte han egendomen mönstergillt, men ej tillräcklig för hans verksamhetsförmåga, ägnade han sig med livligt intresse åt trädgårdsodling, speciellt fruktodling som han bedrev efter rationella grunder. Andersson var en framstående fruktkännare och Repelycke trädgård är känd vida omkring för sin omsorgsfullt skötta frukt. — Andersson åthjöt allmänt anseende för sina insikter, sin duglighet och redbarhet. Han var lugn och

Wilhelm Andersson i trädgården på Repelycke med barnbarnet Brita våren 1919.

betänksam, skarp iakttagare, god bedömare och försynt i sina yttranden”.

En trädgård behöver mycket skötsel, underhåll och förnyelse. De efterlevande mäktade inte lägga ner samma mått av arbete och intresse, träden åldrades och efter 35—40 år fanns den märkliga fruktträdgården knappast längre. Enstaka åldrade träd bland nya villor minner om dess gångna glansperiod. En väldig blodbok ute på Västra Tunhems kyrkogård reser sig över dess skapares vilorum.

Brita Landerud
Civilekonom

¹ Jubileumsskrift: Norra Älvsborgs Läns Fruktodlareförbund 40 år 1911 4/3 1951 s 64.
² dito s 31 (länsträdgårdsmästare Fredrik Sundqvist)

Anteckningar av Wilhelm Andersson Uppställning över utplanterade äpplen och päron

Äpplen 1896

53 st citron å vildstam
21 ribston d-o

20 Åkerö d-o
7 Cellini d-o
5 Gyllenkroks astrakan
10 Säfstaholm d-o
24 ribston å doucin
23 Gravenstein d-o
6 Cox orange d-o

Päron 1896

26 st Åkerspäron å vildstam
16 Blombergs d-o
12 Erkehärtigs d-o
3 Svanhals d-o
12 Kejsarin å hagtorn
10 vinterbergamott d-o

Äpplen 1898

16 st Dr Öhrboms å vildstam
32 gul Gravenstein d-o
84 —,,— å doucin
26 röd d-o d-o
20 Cox orange d-o
30 guldparmän d-o
11 Säfstaholm d-o
34 Ribston d-o
6 Munkebergs Favorit d-o
16 citron d-o
19 Ringstads d-o
12 Kasselrenett d-o
3 Kasteryds Fav. d-o
12 Kasselrenett å vildstam

Päron 1898

45 st Kejsarinpäron å qviten
10 Esperens d-o
15 Blombergs d-o
15 Björkås Bergam. d-o
35 Blombergs å hagtorn
6 Björkås Berg. å vildstam

Fruktträdplanteringen 1900 (söder ifrån)

Ista raden Elton big., Signe t., Ringstads
äpple, Rönnepäron
2:dra Melon, Melon
3:dje d-o Cox Orange renett
4:de d-o Guldparmän
5:te d-o d-o
6:te dverg
7:de Melon, röd Gravenstein
8:de dverg röd Gravenstein
9:de Åkers Göteb. Diamantpäron
10:de d-o
11:te dverg Herrepäron &
Göteb. Diam.
12:te herrepäron
13:de dverg div.
15:de dverg ribston m.fl.
16:de ribston
17:de Säfstaholm
18:de dverg Gravenstein
19:de gul Gravenstein
20:de dverg d-o

NÅGRA MINNESBILDER KRING LOGEN NILS ERICSON

Den våg av väckelse som i form av folk rörelse drog över vårt land i slutet på 1800-talet födde många tankar och framtidsversioner. Otaliga är de män och kvinnor som inom det politiska, det frireligiösa och i nykterhetsarbetet grundlade många av de idéer som fortfarande är hörnstenarna i vårt föreningsliv och som ger demokrati och rättvisa i vårt samhälle.

Logen vid Håstevadet bildades tre och ett halvt år efter det att IOGT presenterat sig för svenska nykterhetsvänner genom att logen nr 1 Klippan i Göteborg startat sin verksamhet 1879. Logen Nils Ericson med nr 538 bildades 8 april och namnet är uppkallat efter översten Nils Ericson som under många år var bosatt på Nygård.

Logens första ordförande hette J V Lundbäck och han kom med sin initiativkraft att bli en ledargestalt som bringade logen stor framgång.

Svårigheterna för den nya organisationen började redan en vecka efter bildandet. Ur protokollet från möte 15 april 1883 kan man i paragraf 3 läsa: ”Brev från vice pastorn i Tunhem hade ankom-

mit till lärarinnan mamsell Larsson att enligt kyrkostämmans beslut, skolorna icke skulle få till Godtemplarna upplåtas. Brefet upplästes och lämnades t v utan afseende.”

Denna omständighet var en orsak till att man på möte den 13 maj valde en kommitté som skulle utreda byggnadsfrågan och den 3 augusti 1884 kunde konsul Frykholm hålla invigningstalet vid den nya ordenslokalen vid Håstevadet. Under de gångna drygt 100 åren har man i den vackert belägna lokalen hållit inte mindre än 3000 möten och andra sammankomster.

Den sociala omsorgen för medlemmarna resulterade i att man den 18 november 1888 föreslår att bilda en sjukkassa. Denna kommer till stånd och bland stadgarna kan noteras att varje medlem som inträdesavgift skulle erlägga 1 krona. Månadsavgiften sattes till 25 öre och detta resulterar i en sjukhjälp som uppgår till 6 kronor i veckan.

Redan den 29 april, i samma månad som bildandet ägt rum, fanns tanken till omsorg om varandra med på dagordningen. Man beslöt då ”att den, som ne-

kar vaka över sjuk medlem, skall böta 1 krona för varje gång han lägger sig till med dylikt till last”. Vid samma möte bestämdes även att tilltalsordet skall vara ”Ni” och hälsningen militärisk medlemmarna emellan. Kunggörelsen om detta viktiga beslut skulle införas i tidning för Vänersborgs stad med omnejd.

Man arbetade energiskt med sina idéer och man ville ha större spridning i verksamheten. Av protokollen framgår att Isidor Dahlkvist vid ett möte yttrat: Att vi få med förenade krafter söka få de hårdnackade Tunhemsborna att bli nyktra. Detta uttalande resulterade i att logen Lennart Torstensson bildades i Tunhem medan man däremot misslyckades bilda loger i Nordkroken och i Flo.

Många gånger var ekonomiska frågor ett bekymmer men logens syförening har under årens lopp bidragit med betydande summor. Redan 22 juli 1894 bildades en syförening och från 1939 då man har ekonomiska redogörelser fram till sextio-talet, då föreningen lades ner, har logen erhållit 60.000 kronor plus en del inventarier.

Det kulturella bildningsarbetet inom

logen har alltid spelat en framträdande roll. Man förfogar bland annat över ett bibliotek med 2197 stycken band som varit en rik kunskapskälla för medlemmarna. Sången och musiken har omhulats och musikkåren Lyran gjorde allt sedan starten i början på 1920-talet otaliga framträdanden vid midsommarfester och förstamajdemonstrationer.

Ur logens konstitutionsböcker kan man mellan åren 1883 — 1930 hitta inte mindre än 108 olika yrken och titlar på 1615 stycken medlemmar.

Låt oss ta ett litet axplock ur förteckningen: Limkokare, kalkrättare, fördräng, ställdräng, glättare, mjölnardräng, fältjägare, bomvakt, boddräng, hemmasöner, trumslagare, skomakare, statare och kusk. Bland de kvinnliga kan nämnas: Fröken, piga, kammarjungfru, mejerska, tjänstepiga, husjungfru, hemmadöttrar och strykerska.

Dessa titlar och yrken speglar en klar bild av den arbetsmarknad som fanns och som dominerades av Vargöns Bruk, skofabriken i Vänersborg och de stora lantgårdarna i Tunhem.

Efter denna korta tillbakablick på logen Nils Ericsons drygt sekelgamla histo-

ria kanske det passar med en utträdesansökan i diktens form av Charlotta Johansson, en ung flicka som förmodligen emigrerade till det stora landet i väster.

Charlotta Johansson i Adolfsberg begär sitt utträde ur logen Nils Ericson den 29 augusti 1896 på följande sätt.

Ur protokoll den 30 augusti 1896 §5.

En skrivelse från Syster Charlotta Johansson upplästes av följande innehåll: Med anledning av utflyttning så anmäler sig undertecknad till utträde ur Logen och frambär på detta sätt mitt hjärtliga "Tack och farväl" till samtliga Logemedlemmar.

*Adolfsberg den 29 augusti 1896
Charlotta Johansson*

AVSKED

*Ja tiden den framskrider
och dagarna de gå
Och snart tillstundar dagen
då jag bort resa må.
Dock helt undeligt dät är.
Att jag lemna skall dät hem
Der jag uti min ungdom har
varit en mädlem.*

*"Farväl" jag nu får bjuda
dessa som jag känner här.
Som varit mina vänner
och som jag hållit kär.
"Haf tack" för all den Vänskap
I mig bevisat har.
Den tid vi var tillsammans i
våra unga dar.*

*"Farväl" och alla lundar
Der som jag vandrat har.
Så många glada stunder
I sommarens ljufva dagar
Jag kanske sen väl aldrig
Er mera återser.
Män mången gång i minnet
vill jag besöka Er.*

*När tiden snart oss skiljer
och jag ifrån Er far
En bön jag till er ställer
Att mig ej glömma af.
Haf mig i vänligt minne
Derom jag beder Er
Wi kanske aldrig mera
Varandra åter "Ser".*

"Charlotta"

Göran Sjöstrand

Logen Ericson. Detalj från vykort "WARGÖN, Ättestupet och Ordenshuset" 1930-talet.

